

Група М-2

Предмет «Економічна теорія»

Урок 21

Тема: Зовнішньоекономічна політика. Інструменти торгових обмежень. Зовнішньоекономічна безпека

Мета: ознайомити здобувачів освіти із поняттями зовнішньоекономічної політики та зовнішньоекономічної безпеки; вивчити сутність та необхідність торгових обмежень в системі економічних зв'язків

Зовнішньоекономічна політика — це діяльність державних органів, що регулює економічні відносини країни з іншими державами. Її належить значна роль у забезпеченні ефективного використання зовнішнього чинника в національній економіці. У міру еволюції міжнародних економічних відносин сформувався потужний інструментарій зовнішньоекономічної політики.

Розвиток інструментів регулювання зовнішньоекономічних зв'язків проходить як на національному, так і на міждержавному рівні. Міжнародна координація в цій сфері припускає встановлення міжнародних режимів, тобто розробки економічних механізмів, що визначають норми, правила і процедури, яких зобов'язуються дотримуватися договірні сторони при розв'язанні яких-небудь проблем. Міжнародні режими, що містять узвичаєні стандарти і правила, у свою чергу, можуть впливати на національне регулювання. Їх можна використовувати як орієнтир при реформуванні національної економіки, її законів і норм. Це особливо актуально для України, в якій відбувається хворобливий процес входження у світовий економічний простір і пристосування до універсальної системи правил і обов'язків, що склалися у світовому господарстві.

У сфері торгового обміну міжнародні режими розробляються насамперед у рамках Генеральної угоди про тарифи і торгівлю (ГАТТ) — міжнародної організації, яка діє на базі багатостороннього договору, що фіксує принципи і правила світової торгівлі. ГАТТ регулює в даний час близько 90% світового обсягу торгівлі. Робота, проведена під егідою ГАТТ, покликана протистояти протекціонізму, що періодично посилюється як на національному, так і на регіональному рівні, сприяти лібералізації народного торгового обміну, у тому числі і через регламентацію дій урядів з регулювання зовнішньоекономічної сфери.

Інструменти, що є в розпорядженні держави для регулювання зовнішньоекономічної діяльності, мають споконвічно протекціоністську спрямованість. Держава збільшує або зменшує цю спрямованість залежно від зовнішніх і внутрішніх обставин, що панують у той або інший період уявлень про національні інтереси, і чинних міжнародних правил. Це стосується і такої найважливішої складової частини державного регулювання зовнішньоекономічної сфери, як тарифне регулювання.

До тарифних засобів регулювання зовнішніх зв'язків належить **мито** — державні податки, що стягаються за провіз через кордон країни (експорт-імпорт) товарів та інших матеріальних цінностей. Систематизований перелік мита -це митний тариф. Розрізняють експортний і імпортний тарифи.

З точки зору цільової спрямованості, можна говорити про протекціоністський або фіiscalний характер тарифів. Протекціоністський характер тарифів використовується тоді, коли держава, піднімаючи мито, піднімає тим самим національні ціни на імпортований товар, знижує його конкурентоздатність і захищає внутрішній ринок. Прихильники вільної торгівлі вказують, що подібні заходи викликають економічні втрати, зокрема знижується споживання населення.

Метою **фіiscalного мита** є забезпечення державного бюджету податковими надходженнями. Цю функцію звичайно виконує мито на товар, який не виробляється у

даній країні. Як правило, вони бувають не дуже високими.

Доходи, що держава отримує від зовнішньої торгівлі, приносить мито на імпорт. При скороченні експорту воно не могло дати яких-небудь істотних обсягів доходів бюджету. Скорочення імпортного мита держави домагаються шляхом тривалих переговорів, у тому числі в рамках ГАТТ.

За формулою обкладення розрізняють адвалерні, специфічні і змішані мита. Адвальерні мита стягаються у відсотках від ціни товару (наприклад, 15% від ціни холодильника), специфічні — у вигляді визначеної грошової суми, стягнутої з обсягу, ваги або одиниці товару (наприклад, 15 дол. із кожної тонни металу). У варіанті змішаних мит товар одночасно може оподатковуватися й адвалерними, і специфічними митами.

Як правило, митний тариф встановлюється на національному рівні, але він може бути єдиним і для країн, що об'єдналися в торгово-економічні угруповання. Наприклад, країни, що входять до ЄС, мають єдину митну територію з єдиним зовнішнім митним тарифом. Митні тарифи містять у собі звичайно три види мита: максимальні, мінімальні і преференційні (пільгові). Перші звичайно використовуються в торгівлі з країнами, з якими немає торгових угод; другі — у тих випадках, коли існують торгові угоди про введення режиму найбільшого сприяння; треті — різновид торгового мита (преференційні) використовується при імпорті товарів із країн, що розвиваються. У рамках ООН (ЮНКТАД) діє загальна система преференцій, куди входять преференційні мита розвинутих країн для товарів країн, що розвиваються.

Не меншу загрозу лібералізації торгівлі можуть нести і нетарифні бар'єри. До нетарифних бар'єрів належать різноманітні (нараховують понад 2000 різноманітних видів) економічні, політичні й адміністративні методи прямого або непрямого обмеження зовнішньоекономічної діяльності. Серед них найбільше поширення має квотування (контингентування), тобто встановлення визначених квот на експорт (імпорт) окремих товарів або товарних груп. У рамках встановлених квот експорт і імпорт здійснюються за ліцензіями, що видають уповноважені органи. Як правило, квотується імпорт товарів, і квота виконує роль, подібну ролі протекціоністського мита, тобто сприяє зниженню конкуренції на внутрішньому ринку.

До нетарифних бар'єрів можна віднести також державну монополію як виключне право держави на здійснення визначених видів зовнішньоекономічної діяльності, національні податкові системи, національні стандарти і т.п.

Державний вплив поширюється і на регулювання ввозу і вивозу капіталу. Держава, з одного боку, повинна забезпечити сприятливий інвестиційний клімат із гарантією від націоналізації іноземної власності, з другого — захистити власні інтереси, наприклад через встановлення максимальної частки іноземного капіталу в спільних підприємствах, визначити перелік галузей, доступних для іноземних інвесторів, частки національних кадрів у управлінні, доступність інформації і т.п.

До особливої групи заходів, що використовує держава, регулюючи відносини країни із світовим господарством, належить так званий активний протекціонізм, або різноманітні форми стимулування експорту. Серед них можна відзначити: пільгове державне кредитування експорту (зменшення ставок і подовження термінів кредиту), державне страхування експортних кредитів, пряме субсидування експорту і різноманітні податкові пільги для експортерів. Використовують також різноманітні форми інформаційного й організаційного сприяння експорту продукції національних підприємств, забезпечення торгово-економічною інформацією, організації ярмарків і виставок і т.п.

До форм стимулування експорту належить і такий напрямок торгової політики, як демпінг — продаж експортованих товарів на яких-небудь закордонних ринках за більш дешевими цінами, на інших (звичайно національних). Хоча від демпінгу і виграють споживачі, але збитки, що їх зазнають виробники аналогічних товарів, змушують держави проводити антидемпінгових заходів (наприклад, вводити антидемпінгові мита). Застосування таких заходів було санкціоновано антидемпінговим законодавством, підписаним більшістю країн-членів ГАТТ у 1967 р.

В умовах посилення інтеграції економіки України у світову економічну систему питання зовнішньоекономічної безпеки набуває дедалі більшої ваги. Зовнішньоекономічна безпека полягає в мінімізації збитків держави від дії негативних зовнішніх економічних чинників, створенні сприятливих умов для розвитку економіки шляхом її активної участі у світовому розподілі праці, відповідності зовнішньоекономічної діяльності національним економічним інтересам.

Зовнішньоекономічна безпека України повинна ґрунтуватися на таких принципах:

- верховенство закону в регулюванні зовнішньоекономічної діяльності;
- безумовний захист національних економічних інтересів та економічного суверенітету України;
- узгодженість економічних інтересів окремих суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та економічних інтересів держави;
- своєчасність та адекватність заходів щодо відвернення та нейтралізації загроз національним економічним інтересам;
- рівноправність та взаємовигідність відносин між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності;
- системність та еволюційність відкривання національної економіки;
- дотримання загальновизнаних норм і принципів міжнародного права у зовнішньоекономічній діяльності;
- вирішення торгових спорів шляхом консультацій і переговорів. Прискорений процес відкривання економіки України, зважаючи на її деформованість і кризовий стан, може мати деякі негативні наслідки, а саме:
 - відведення Україні ролі постачальника сировини і споживача готових імпортних товарів, посилення деформації товарної структури експорту та імпорту;
 - втрата деяких важливих ринків збути вітчизняної продукції, зокрема продукції машинобудування;
 - посилення процесів деградації вітчизняної промисловості;
 - посилення технологічної і фінансової залежності від розвинених країн.

Нині зовнішньоекономічна діяльність значною мірою лібералізована без опанування державою відповідних контрольно-регулюючих функцій, притаманних ринковій економіці, без урахування специфіки переходного періоду, що створює серйозну загрозу економічній безпеці України.

Україні в зовнішньоекономічній діяльності особливо слід враховувати географічний фактор. Зокрема, факт надмірної її залежності від Росії, яка є домінуючим постачальником в Україну деяких стратегічних товарів, насамперед критичного імпорту, та споживачем значних обсягів вітчизняної продукції, слід вважати серйозною загрозою національній економічній безпеці.

Домашнє завдання:

Законспективати викладений вище матеріал, вивчити його та дати письмово відповіді на наступні питання:

1. Показники від яких залежить рівень зовнішньоекономічної безпеки.
2. Фактори, що впливають на державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Література:

1. **Економічна теорія** /Під редакцією Предбурського В.А. – К.: Кондор, 2003 (с.471-476)